

Цепкало Т.О. Міфологема місяця в українській поезії ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література». – Київ, 2018. – 20 с.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЦЕПКАЛО ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 821.161.2-1.09

**МІФОЛОГЕМА МІСЯЦЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ**

10.01.01 – українська література

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Демченко Алла Вікторівна,
Херсонський державний університет,
завідувач кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Турган Ольга Дмитрівна,
Запорізький державний медичний університет,
завідувач кафедри культурології
та українознавства;

кандидат філологічних наук, доцент
Поляруш Ніна Степанівна,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри української літератури.

Захист відбудеться «17» жовтня 2018 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 Київського університету імені Бориса Грінченка (04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «15» вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Плющик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуалізація міфокритичного підходу до літератури, зокрема до української поезії ХХ століття, зумовлена необхідністю глибшого осмислення першовитоків художнього світу мистецтва слова та ролі в ньому індивідуально-авторського міфотворення. Основу міфоструктури літературного тексту складають міфологічні мотиви й образи, що містять елементи архаїчного світосприймання. У творенні лірики особливу роль відіграють міфологеми – найменші значущі компоненти міфу, кожна з яких, за К.-Г. Юнгом, базується на певному архетипі, тобто закодована у колективному несвідомому, звідки її інтуїтивно видобуває та індивідуалізує поет.

Тяжіння до поетизації «небесних світил» є іманентною рисою романтичного типу художньої свідомості, успадкованою модернізмом. Домінантним мотивом української поезії ХХ століття стало «сонцепоклонництво», що привернуло увагу багатьох дослідників. Семантичною константою міфологеми сонця в українській культурі є уявлення про Царя Неба (Боже Око) як джерело благодійної енергії, без якої не може існувати земний світ. Місяць же в українській міфології вважався його блідим «молодшим братом». Подібні уявлення на підсвідомому рівні притаманні поетам різних течій, що часто не тільки візуалізували сонце у пейзажній ліриці, а й символізували у солярних образах певні ідеали. Звідси стає зрозумілим, чому мотив «сонцепоклонництва» і пов'язана з ним міфотворчість досліджувалися ґрунтовно, багатоаспектно, а лунарні мотиви й образи опинилися на маргінесах літературознавчого мейнстріму.

У вітчизняному літературознавстві були окремі інтерпретації міфологеми місяця в українській поезії ХХ століття, зокрема – у монографіях Т. Мейзерської «Проблеми індивідуальної міфології та міфотворчість» (1997), Т. Шестопалової «Міфологеми поезії Павла Тичини: спроба інтерпретації» (2003), О. Турган і Т. Гребенюк «Універсальні категорії у системі літературного твору (модерністська та постмодерна світоглядно-художні парадигми)» (2008), Г. Левченко «Міф проти історії: семіосфера лірики Лесі Українки» (2013) тощо, проте ґрунтовного вивчення проблеми міфопоетичної моделі лунарного образу наразі немає, оскільки досі не з'явилося праці, де вона була б основним предметом дослідження.

Отже, актуальність теми нашої дисертаційної роботи зумовлена потребою системного вивчення варіантів художнього втілення міфологеми місяця в українській поезії ХХ століття, повнішого з'ясування своєрідності індивідуально-авторських інтерпретацій лунарного образу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в Херсонському державному університеті на кафедрі української літератури в рамках комплексної науково-дослідної теми «Поетика художнього тексту» (державний реєстраційний номер 0115U001889). Тему дисертації затверджено рішенням ученої ради Херсонського державного університету (протокол №6 від 31.01.2011 р.) й уточнено рішенням цієї ж ученої ради (протокол №7 від 30.01.2012 р.; протокол №3 від 27.11.2014 р.) та скоординовано на засіданні бюро наукової ради з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол №2 від 15.05.2012 р.).

Метою дослідження є з'ясування якісних змін в українській поезії ХХ століття з огляду на характер і способи функціонування міфологеми місяця, розкриття особливостей авторської інтерпретації лунарного образу та індивідуального міфотворення українських поетів ХХ століття.

Досягнення мети дисертації передбачає розв'язання таких **завдань**:

- окреслити теоретичні аспекти понять міфотворчості, міфопоетики та їх складників у художньому тексті;
- визначити закономірності та своєрідність функціонування архетипної парадигми з урахуванням наукових досягнень літературознавства ХХ-ХХІ ст.;
- дослідити інсталяцію міфологеми місяця у ліриці модерністів;
- проаналізувати модифікації архетипного образу нічного світила у поезії України періоду «розстріляного відродження» та 40-х років ХХ ст.;
- розкрити своєрідність лунарних образів у ліриці поетів Празької школи;
- виявити особливості художньої реалізації образу місяця у поетичних текстах українських шістдесятників, сімдесятників та вісімдесятників.

Об'єктом дослідження в дисертації є українські поетичні тексти ХХ століття, в яких інстальована міфологема місяця.

Предметом дослідження є особливості моделювання образу місяця, реалізації його архетипних значень та індивідуально-авторських інтерпретацій у поезії ХХ століття.

Теоретико-методологічні основи дисертації: основні положення праць з архетипної теорії, структурної антропології та міфокритики Г. Башляра, М. Еліаде, К. Леві-Строса, Н. Фрая, К.-Г. Юнга, а також концепційні засади вивчення міфології та міфопоетики, викладені у працях О. Веселовського, Я. Голосовкера, О. Лосева, Ю. Лотмана, О. Потебні, В. Топорова та ін. У роботі використані фундаментальні студії сучасних українських літературознавців у галузі міфопоетики літературного тексту: Т. Мейзерської, В. Куєвди, Р. Марківа, А. Нямцу, О. Полисаєва, Я. Поліщука, Т. Саяпіної (Гребенюк), О. Турган та ін. Допоміжними джерелами для дослідження міфологічного підґрунтя лунарних образів у поетичних текстах ХХ століття слугували словники і міфологічні розвідки А. Багнюка, В. Войтовича, В. Жайворонка, М. Костомарова та ін.

Методи дослідження. У роботі поєднано *герменевтичний і міфологічний* методи з метою виявлення в художніх текстах та інтерпретації елементів давніх міфологічних уявлень і авторської міфотворчості. За допомогою *культурно-історичного і порівняльного* методу здійснено зіставлення інсталяцій міфологеми місяця у творах українських поетів ХХ століття, визначено типологічні й оригінальні риси художнього міфомислення митців різних генерацій. *Контекстуальний* метод застосовувався для розгляду віршів у співвіднесенні з традиційною міфологією та визначення ролі культурно-мистецького контексту епохи у виборі поетами аспектів і форм художньої інтерпретації міфологічних джерел, *інтертекстуальний* – для виявлення внутрішньотекстових зв'язків у художньому дискурсі, *семіологічний* – для визначення семантики міфологічних образів та мотивів, *психоаналітичний* – для реконструкції архетипних основ та психологічних чинників авторської творчості. У дисертації поєднуються

філософсько-естетичний та літературознавчий підходи, що забезпечує аналіз і осмислення поетикальних засобів.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в тому, що у ній здійснено спробу системного дослідження лунарних образів в українській поезії ХХ століття на засадах міфологічного підходу, комплексного і цілісного аналізу їхньої міфопоетичної моделі та авторських формотворів. *Уперше:* виявлено особливості та глибинні механізми творення авторських варіантів архетипного образу місяця у поетичних текстах українських письменників ХХ ст.; створено і науково обґрунтовано концептуальну модель системи уявлень та когнітивно-ментального осмислення міфосвіту через концептуалізацію образу місяця у поетичній творчості ХХ ст. *Удосконалено:* науковий підхід до парадигми тлумачення міфу та міфологеми; шляхи осмислення особливостей процесу міфотворчості, його механізмів та структурних компонентів; методи аналізу способів реалізації міфу в художній творчості ХХ ст., його впливу на формування художньої картини світу митця та процесів трансформації його в літературний міфологізм. *Одержало подальший розвиток:* з'ясування специфіки індивідуально-авторського моделювання картини світу та віддзеркалення особистого світосприйняття письменника в поезії; механізм міфопоетичного аналізу художніх утілень міфологеми місяця в українській поезії ХХ ст.; визначення особливостей формалізації міфологічної концепції світобудови та образу місяця як її складника у поетичних творах українських поетів ХХ ст.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні дисциплін «Теорія літератури», «Історія української літератури ХХ століття», «Міфологічні та неоміфологічні школи у літературознавстві», розробці навчальних посібників і підручників та при підготовці курсових і випускних робіт.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорена і схвалена на засіданні кафедри української літератури Херсонського державного університету (17.11.2017 р., протокол №3). Положення і висновки дисертаційної праці апробовані на *міжнародних наукових конференціях:* «Становление современной науки – 2012» (Прага (Чехія), 2012 р.); «Приоритетные научные направления: от теории к практике» (Новосибірськ (Росія), 2013 р.); «Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків» (Бердянськ, 2013р.); «Літературний процес: мова мистецтв і мистецтво мови» (Київ, 2014 р.); «Література руху опору: вияви національної ідентичності» (Київ, 2015 р.); «Літературний процес: становлення ідентичностей» (Київ, 2016 р.); «Слов'янські студії» (Миколаїв, 2016 р.); VII міжнародна науково-практична Інтернет-конференція з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 2016 р.); «Великі теми культури в слов'янських літературах. Танатос» (Вроцлав (Польща), 2017 р.); *на всеукраїнських наукових конференціях:* «Духовність українства ХХІ століття» (Кіровоград, 2013 р.); «Творча постать Ліни Костенко: сучасне прочитання», присвячена 85-річчю від дня народження письменниці (Херсон, 2015 р.); «Міфосвіт української поезії: генеза прочитання» (Херсон, 2015 р.); «Поетика художнього тексту» (Херсон, 2016 р.); «Українська література в загальноєвропейському контексті» (Ужгород, 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладено у 25 публікаціях, 11 із яких – у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 1 – у журналі, включеному до наукометричної бази даних Scopus.

Структура та обсяг дисертації визначається логікою вивчення поставленої проблеми та сформульованих завдань: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (233 найменування) та 2 додатки. Загальний обсяг роботи 220 сторінок, з них 176 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми і наукову новизну дослідження, визначено його мету й завдання, об'єкт і предмет, методологічні засади і методи, теоретичне та практичне значення, подано інформацію про апробацію, структуру й обсяг роботи.

У **першому розділі – «Теоретичні проблеми вивчення міфологізму літературного тексту»** – проаналізовано різні інтерпретації основних теоретичних понять, пов'язаних із темою дисертації, мотивується вибір дослідницької стратегії.

У підрозділі *1.1. – «Концептуальні засади сучасної міфокритики»* – з'ясовано функціональна активність міфу в сучасній культурі, вплив міфології на літературу, роль психоаналітичної та антропоцентричної концепцій у міфокритиці. Розглянуто міфологічні концепції О. Веселовського, Я. Голосовкера, О. Лосева, О. Потебні, В. Топорова, літературознавчі дослідження у галузі міфопоетики Ю. Вишницької, А. Демченко, Т. Мейзерської, В. Куєвди, Р. Марківа, А. Нямцу, Я. Поліщука, Т. Саяпіної (Гребенюк), О. Турган та ін., у яких доводиться, що міф – це універсальний, загальнокультурний модус буття, що не втрачає своєї функціональності впродовж багатьох століть і продовжує своє існування в культурі. Міф проступає в літературному творі незалежно, завуальовано, опосередковано або у вигляді метаморфоз.

Міфопоетична організація тексту утворюється засобами поетичного мовлення, міфологічними схемами та структурними компонентами, підтекстом, метамовленням, міфопоетичними мотивами, сюжетами, образами тощо. Кожен світогляд складається з картини світу, моделі соціуму, людського ідеалу та особистої життєвої позиції, а тому пов'язаний не лише з логічним, а і з міфологічним мисленням, оскільки охоплює всі грані внутрішнього світу особистості, уявлення про довкілля та уміння співіснувати зі зовнішнім світом. Міфологізм літературного твору репрезентує вербалізацію етнокультурних вірувань народу, елементи світової міфології та індивідуально-авторське міфотворення.

Міфологема тісно пов'язана з архетипом, виражає його деталізоване значення та є обов'язковим складником міфу, а тому вирізняється своєю міфоструктурою, внутрішньою архітектонікою, варіативністю у тлумаченні її значення, різноплановістю у декодуванні світоглядних витоків та можливістю художньої об'єктивації в індивідуально-авторському міфотворенні. Міфологема розгортається через архетип і є його частиною, проте не дублює його семантичне ядро.

У підрозділі *1.2. – «Міфологізм української поезії ХХ століття як об'єкт літературознавчого дискурсу»* – здійснено огляд наукових розвідок, присвячених

міфопоетичному аналізу художніх текстів та окремих архетипних образів у ліриці ХХ століття. Міфологізм поезії ХХ ст. став предметом дослідження у працях Н. Анісімової, Т. Антонюк, С. Белевцової, І. Борисюк, О. Буряк, О. Гольник, Л. Дядченко, Л. Дударенко, О. Пономаренко, Я. Рубан, Л. Тарариви, О. Турган, О. Цалапової, І. Чернової, Т. Шестопалової та ін. Особливості поетичного мислення в контексті християнської парадигми митців ХХ століття вивчали І. Веретейченко, О. Дуброва, В. Мартинюк та ін. Світоглядні орієнтири українських поетів ХХ століття проаналізовано у працях С. Барабаш, Т. Бахтіарової, О. Вишневської, О. Гальчук, В. Зварича, Г. Маковей, Р. Мельниківа, Т. Пастуха, Н. Поколенко, О. Рарицького, І. Сацик, Л. Скупейка, А. Тимченко, О. Томчука, Я. Цимбал, О. Чепелик та ін. Інтерпретацію лунарних образів у ліриці окремих митців здійснювали М. Ільницький, Г. Левченко, О. Пономаренко, С. Саковець, Л. Тарарива, І. Чернова та ін. Міфокритичні дослідження поетичних текстів ХХ століття розширюють уявлення про художню картину світу митця та особливості його міфомислення, а тому є науково перспективними.

Другий розділ – «Особливості втілення лунарних образів в українській поезії I половини ХХ століття» – складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. – *«Інсталяція міфологеми місяця в ліриці раннього модернізму»* – здійснено міфопоетичний аналіз творів українських поетів, які тяжіли до модерністських принципів «культу краси», яких приваблювало все непізнане, таємниче, містичне – саме те, що асоціюється з міфологемою місяця.

Центральною постаттю у літературному процесі періоду раннього модернізму була Леся Українка, чия творчість розвивалася у руслі неоромантизму, але мала і риси символізму та імпресіонізму. Зображення нічного світила у ліриці поетеси здійснюється як у традиційному руслі, що має фольклорну основу, так і в модерністичному. У першому випадку його символічне значення оприявнюється переважно через сталі порівняння і персоніфікацію, у другому – через оригінальні епітети, метафори, символи, що викликають різноманітні зорові, музичні, тактильні, настроєві асоціації і надають текстові імпресіоністичного характеру.

Наближенням до народнопісенних зразків у художній інтерпретації міфологеми місяця характеризуються вірші М. Вороного, Б. Лепкого, О. Олеся, Г. Чупринки та інших ранніх символістів. Характерною рисою символізму є тяжіння митців до містицизму. За народними уявленнями, ніч – час активності різноманітних духів. У поезіях О. Олеся, Б. Лепкого та Г. Чупринки виринають із глибокої давнини образи русалок, поведінка котрих залежить від місяця – «їхнього сонця». Завдяки місячному світлу відбуваються трансфігуративні метаморфози з чарівними істотами. Персоніфікований місяць виконує роль індикатора й учасника подій. Автор через індивідуальну свідомість віддзеркалює етнокультурну інформацію, закодовану в архетипних образах. У ліриці П. Карманського спостерігаємо поєднання зорових і слухових образів, завдяки чому створюється таємнича атмосфера, що приваблює своєю магічною красою.

Самотність та відчуження стають стрижневими настроями у поезії українських символістів, позначаючись і на відображенні міфологеми місяця. Цими настроями наснажено поезії Б. Лепкого та О. Олеся. Гірка самотність ліричного героя, його всеохопний сум виливаються в уявній грі на арфі з місячних променів.

Гармонійне поєднання динамічного часопросторового континууму із міфологізованими зоровими та слуховими образами створює цілісну картину, кожен елемент якої несе особливе смислове навантаження, доповнюючи та змінюючи значення один одного. Також у поезіях Б. Лепкого та О. Олеся ліричний герой переносить на лунарний образ свої страхи, акцентуючи увагу на функції захищати сні та мрії. У вірші Г. Чупринки «Творчість» містичні візії алюзивно відображають психічний стан творчої особистості. Асоціативний ряд «чари – місяць – привиди – галюцинації» відповідає прадавньому світобаченню.

У поезії символістів інтимна лірика посідає значне місце, а міфологема місяця втілюється дуже різноманітно. У віршах П. Карманського в результаті синестезії різних відчуттів персоніфікований місяць постає одночасно і частиною природи, і свідком інтимних людських таємниць. Х. Алчевська природні явища відтворює крізь призму особистих почуттів, що наближає її поезію до української народної пісні. Чари місячної ночі у поезії Г. Чупринки увиразнюють хвилюючий процес зародження любовної пристрасті. Лунарний образ набуває антитетичної символіки кохання, чим акцентується складність і загадковість цього почуття.

У ліриці символістів зображено вічну боротьбу небесних світил як кореляція двох протилежностей, котрим підвладні всі земні ритми. Опоетизовані О. Олесем, М. Вороним міфологеми небесних світил та пір року оприявнюють індивідуалізований образ світу. Поетам вдалося синтезувати традиційний онтологічний та свій аксіологічний потенціали образотворення. Отже, міфологеми сонця та місяця, весни й осені в авторському осмисленні набувають символічного значення подолання людьми життєвих негараздів та внутрішніх суперечностей.

У віршах Х. Алчевської, О. Олеся символіка астральних образів імплікується через апеляцію до античної міфології, а концепти християнства в художньому світі українських символістів часто осмислюються із залученням міфологічних образів. П. Карманський алегорично відтворює страждання Ісуса Христа на Голгофі, асоціюючи його з місяцем. Кров нічного світила, пролита на гору, де був розіп'ятий Син Божий, свідчить про есхатологічне світовідчуття автора й інтертекстуально співвідноситься з муками та самопожертвою Месії заради спасіння людей, а, отже, виступає символом духовного порятунку їх через очищення від гріховності.

Українські символісти зверталися до міфологеми місяця й у громадянській ліриці. У поезії Б. Лепкого, Г. Чупринки, ранній ліриці П. Тичини відобразилося екзистенційне бачення трагічних катаклізмів ХХ ст., тож образ місяця постає зловісним як у своїй міфопоетичній семантиці, так і в реальній ролі, яку може зіграти його ясне світло в долі ліричного героя.

У результаті дослідження лірики символістів було виявлено, що в них через лунарні образи реалізовано такі особливості символізму: відхід від раціонального та тяжіння до трансцендентного сприйняття світу, міфологізація об'єктивної реальності, схильність до містики, поетизація страждання та заглиблення у внутрішній світ людини, суб'єктивована художня інтепретація традиційної міфології й авторська міфотворчість. Міфологема місяця відіграє особливу роль у художньому відображенні природи, інтимних і навіть громадянських почуттів, якими, зрештою, наділяється і саме нічне світило, що виражається через уособлення,

розгорнуті метафори та метамовні засоби, а саме: алюзія, алегорія, підтекст. Їхні медитації про творчість і сенс життя часто супроводжують лунарні образи.

У підрозділі 2.2. – «Модифікації архетипного образу нічного світила у поезії України періоду “розстріляного відродження” та 40-х років» – досліджується міфологема місяця в ліриці київських неокласиків та інших українських поетів ХХ століття, які тяжіли до модернізму: неоромантика В. Сосюри, авангардистів М. Йогансена і В. Поліщука, «літературних самітників» В. Свідзінського та Б.-І. Антонича.

Особливе місце в літературному процесі 20-30-х років належить київським неокласикам. М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, О. Бургардт (Юрій Клен), М. Рильський увиразнюють міфологему місяця глибокою символічністю, котра є однією з найголовніших рис їхньої поетичної манери. Класичні мотиви й образи у їхніх творах набувають авторської обробки й трансформуються на ідейно-тематичному та концептуальному рівнях. У сонетах М. Зерова смерть Іоанна Хрестителя співвідноситься з циклічністю місячних фаз та символізує нове життя. В поезії Юрія Клена нічне світило сугестивно виражає символіку смерті, а в ліричних текстах П. Филиповича місячне проміння впливає на земні природні процеси. Розкриваючи глибинну символіку міфологеми місяця в ліриці поетів «трона п'ятірного», відзначаємо її нерозривний зв'язок із праслов'янською, античною та біблійною міфологією. Небесне світило у неокласиків постає компонентом світової гармонії, що полягає у взаємодії людини і природи та в космічній упорядкованості Всесвіту. Алегоризм, метафоризація та імпліцитна символізація, характерні для всієї творчості «трона п'ятірного», знайшли своє відображення у метаморфозах лунарного образу.

Характерними для українських поетів ХХ ст., які тяжіли до модернізму, були екзистенційні мотиви, що позначилися на художній інтерпретації міфологеми місяця. У ліриці В. Сосюри місяць постає чуттєвим образом унаслідок актуалізації емпіричного та когнітивного досвіду автора. Персоніфікація лунарного образу виходить на зображувальний рівень символізації як унаочнення абстрактного змісту. Міфологема місяця зазнає екстраполяційних метаморфоз і перетікає промінням у водяну сферу, розчинившись у ній у вигляді абстрагованого образу молитви.

Філософські погляди М. Йогансена виходили за межі традиційного трактування явищ, що відбуваються у Всесвіті. Небесне світило в ліриці поета набуває символіки сну і затишшя. Метафоричний опис лісу, річки та небесних світил здійснюється шляхом зближення їх з атрибутами виробничої діяльності людей, що відповідає авангардистському уявленню про природу як майстерню. В основі зображення картин природи лежить поєднання звукових і зорових образів, що контрастують зі «смертю» місяця. Синестезія відчуттів, продемонстрована митцем, є одним із засобів поетичного моделювання авторської картини світу.

Уособлення місяця в образі пастуха череди хмар є чи не найпоширенішим народнопоетичним образом, котрий найчастіше актуалізується в українській ліриці ХХ ст. Коструктивіст В. Поліщук персоніфікує нічне світило і порівнює з пастушком, що засвідчує синтез засобів художнього мислення автора та фольклорно-міфологічних елементів. Метафоричні картини у творчості митця акумулюють у собі народні уявлення та індивідуально-авторську світоглядну

парадигму. Сміслова сугестія художнього змісту підкреслює міфологічний модус метафори та художнє відображення дійсності. У ліриці автора міфологема місяця у взаємодії з іншими елементами художньої системи (порівняння, метафора, градація, алітерація шиплячих) забезпечує осягнення екзистенційних параметрів буття.

Універсальність художнього простору на основі індивідуально-авторського тлумачення міфологеми місяця відзначаємо в міфопоетиці В. Свідзінського. Двовимірний простір трансформується в нову об'єктивну реальність, що іманентно відображає єдність світу, а поривання до небесного світила означає піднесення людського духу. В поетичних творах митця спостерігаємо вираження суб'єктивних емоцій через астральні образи як поєднання мікро- й макрокосмічних континуумів. Художній простір віршів сповнений тривожних візій, що є проекцією психологічного надлому автора. У поезії В. Свідзінського внутрішній світ індивідуума має астральну проекцію, взаємодіючи з безмежжям макрокосму.

Б.-І. Антонич вільно оперує колективним кодом світової міфології. У зображенні лунарного образу митець часто апелює до античної культури. Поет моделює художню дійсність, що синтезує у собі сакральний та профанний світи, а образ місяця пов'язує з народженням Сина Божого. Синкретизм різних форм сприйняття реальності в художньому світі Б.-І. Антонича зумовлює вираження імпліцитних смислів. Тонкі семантичні нюанси у його ліриці реалізуються за допомогою звукових образів, що виступають не тільки складником архітекtonіки його віршів, а й стають одним із найважливіших засобів творення індивідуальної міфології. Творчість лемківського поета позначена яскравим віталістичним струменем. Усі архетипні образи у його ліриці несуть особливе міфологічно-філософське навантаження, що втілюється опосередковано через специфічні поетичні засоби, відображаючи нетрадиційне мислення митця.

Таким чином, відображення міфологеми місяця в українській модерністичній поезії періоду «розстріляного відродження» та 40-х років ХХ ст. зумовлене екзистенційним сприйняттям світу, асоціативним мисленням та репрезентацією багатовікового колективного досвіду. В ліриці неокласиків, неоромантика В. Сосюри, авангардистів М. Йогансена і В. Поліщука, «літературних самітників» В. Свідзінського та Б.-І. Антонича в інтерпретації лунарного образу спостерігаємо синтез макро- і мікрокосмічних площин, стирання меж між земною та небесною сферами, синкретизм різноманітних форм сприйняття дійсності тощо.

У підрозділі 2.3. – «*Своєрідність лунарних образів у ліриці поетів Празької школи*» – відзначено, що творчість представників цієї плеяди ввібрала в себе провідні політичні, культурологічні та філософські ідеї початку ХХ століття.

Традиційні образи у творах митців цієї школи актуалізуються й оновлюються в змінених метафоричних контекстах, переживаючи смислоперетворювальні процеси в авторських ідіостилях. До тих «пражан», які зверталися до міфологеми місяця, належить Є. Маланюк. Митець утілює оригінальний і водночас закорінений у світовій культурі погляд на зв'язок місяця з часом.

Ю. Дараган подає в образі княжича-місяця своє уявлення про ідеального лідера нації, відтворює колоритну атмосферу героїчної епохи княжої Русі-України, спроектувавши її на небесну сферу. Ю. Дараган, як і більшість поетів Празької школи, був схильний до естетизації смерті, проте, на відміну від декадентів,

«пражани» зображували прекрасною тільки героїчну смерть. Митець у трактуванні лунарних образів показав себе як неперевершений майстер модерністичного міського пейзажу, інтимної лірики з характерним для «пражан» поєднанням пристрасних любовних почуттів та громадянських, пройнятих естетизацією героїчної смерті. Поезія О. Лятуринської «Вже не чекати» має колорит козацької епохи. Весь текст нагадує народні голосіння, характерною рисою яких є звертання до персоніфікованих сил природи, серед яких є і місяць. Мотив смерті у ліриці поетеси також асоціюється з міфологемами денного та нічного світил.

Метафоричні картини у творчості О. Теліги носять філософсько-міфологічний характер, акумулюючи у собі історіософську концепцію минулого, національне світобачення та авторську міфологічну парадигму з прогнозом на майбутнє. Поетеса, яка прожила в еміграції майже все життя, відтворила загострене почуття любові до Вітчизни, а міфологема місяця, описана у фольклорному дусі, слугувала національним символом і свідком авторської туги за рідною домівкою.

Глибинна символіка міфологеми місяця в ліриці поетів цього періоду характеризується зв'язком із праслов'янською міфологією, оприявнюється у народнопісенній і символічно-сентиментальній інтерпретації, внаслідок чого постає не тільки компонентом пейзажу, а й символом вічності, любові, предків роду, свідком окремих подій і нерідко має ритуальний характер.

У третьому розділі – «Міфологічна парадигма інтерпретації нічного світила в українській ліриці II половини ХХ століття» – аналізуються лунарні образи в поезії шістдесятників, представників Київської школи, а також вісімдесятників.

У підрозділі 3.1. – «Міфологема місяця в поезії шістдесятників» – з'ясовано, що міфологема місяця у поезіях шістдесятників інстальована відповідно до етноментальних засад української нації.

Д. Павличко репрезентує персоніфікований образ місяця, порівнюючи його з предковичним лицарем, що наділяє його символікою вічності й указує на чоловічу природу цього образу. У рубаях лунарний образ оприявнює екзистенціально-антропоцентричне світовідчуття, стираючи межі між небесною та земною сферами, надаючи місяцеві ролі посередника між світами живих і мертвих, що увиразнюється смисловою сугестією. Часто митець зображує нічне світило і зорю в родинних зв'язках, переважно в іпостасях батька та матері, що акцентує їх життєдайну сутність. Таке трактування міфологеми місяця виражає онтологічні та аксіологічні виміри міфологічних структур, що репрезентують національно-ментальні особливості духовної культури рідного народу. Екзистенційні мотиви страху, смерті, приреченості, усвідомлення кінечності буття передає Д. Павличко через додаткове смислове навантаження лунарного образу. Відображення реакції небесних світил на тривожні події (*зірка стогне, небо горить, місяць блідне*) свідчить про тривогу автора через глобальні зміни на Землі, посилюючи апокаліптичні візії філософської лірики поета.

М. Вінграновському притаманний міфологічно-фантастичний спосіб персоніфікації місяця і метафоризації Чумацького шляху. Традиційні архаїчні погляди на астральні образи в поєднанні з авторською інтерпретацією оприявлено у віршах, де автор описує тісний зв'язок між денним і нічним світилами.

Одухотворений образ нічного світила в поезії В. Стуса демонструє віталістичні погляди автора. У його інтепретації міфологеми місяця актуалізуються ті язичницькі уявлення про нічне світило, за якими воно постає символом життя та його продовження. У філософській ліриці поета змальовано образ мертвого місячного світла, що зіставляється з людськими життями, прожитими даремно.

Міфологема місяця під пером І. Драча набуває надзвичайних трансформацій, уплітається в найнесподіваніші порівняння і розлогі індивідуально-авторські метафори, несучи в собі міфологічний код, що прочитується лише на підтекстовому рівні. Неодноразово лунарний образ у нього постає у вигляді звичайного побутового предмета. Пошук сенсу буття, засади добра й справедливості митець передає у віршах, що вказують на різноголосся та різнобарвність життя, де місячні інтеграли символізують його безперервність та криволінійність відповідно до значення математичного терміну. Таким чином, двома метафоричними порівняннями поетові вдається поєднати важливі аспекти життя: в синестезійному його осягненні – через зорові та слухові відчуття, в ірраціональному – через часові та духовні імперативи.

Народні уявлення та індивідуально-авторське бачення астральних образів поєднуються в ліриці Л. Костенко, де нічне світило символізує вічність. Місячні фази тлумачаться відповідно до прадавнього світогляду: небесне світило перебуває на вертикальній осі й тому є недосяжним для людини, антиномія «земля-небо» уособлює співвідношення матеріальної та духовної сфер. Темпоральність реалізується через зв'язок людини і природи, людини і космосу. У поетичних текстах лунарний образ реалізує онтологічні засади трансцендентного простору; астральне світило розглядається як один із варіантів, де лірична героїня могла би сховатися сама від себе, переносячи на нього свої особисті переживання.

Нівелювання вертикального простору, контрапунктні координати якого (земля-небо) взаємодіють в одній горизонтальній площині, констатуємо в поезіях В. Симоненка. Небесні світила трансформуються в предметні реалії, що супроводжують буття людини. У ліриці митця форма нічного світила уявляється через асоціативне порівняння його з головою людини. Астральний образ взаємодіє із земною дійсністю та побутовим середовищем. В ідилічній формі митець описує щастя, яке виникає зі звичайних речей і полягає у власному сприйнятті цих речей як цінностей, яке розповсюджується на довкілля і навіть на небесні світила.

Науково-технічна революція знайшла широке відображення у поетичних текстах шістдесятників. Б. Олійник персоніфікує реалії, втілені в парадоксальних модифікаціях, що виникли як результат ускладненого образного сприймання світу митцем, взаємодіють із земними технічними приладами. Автор протиставляє організованому світовому порядку безструктурний, невпорядкований, двовимірний простір, у якому день і ніч утрачають свої межі. Хронотоп лунарного образу відображає космічні масштаби у поєднанні зі земним життям.

Отже, характерною рисою художньої манери шістдесятників є трансцендентне поєднання горизонтального та вертикального простору, що постає частиною світобудови. Екзистенційні концепти межують із віталістичними мотивами, що подекуди переплітаються між собою. Інтерес до історичного минулого, світової культури, архаїчного світобачення, фольклорної спадщини рідного народу також відбиті в традиційних та індивідуально-авторських тлумаченнях нічного світила.

У підрозділі 3.2. – «*Нічне світило у міфосвіті поезії сімдесятиників*» – аналізується міфологема місяця в ліриці поетів Київської школи та їх оточення.

У верлібрах В. Голобородька, який сформувався як поет в аурі шістдесятництва і став найпомітнішою постаттю Київської школи, слід відзначити новаторські прийоми інсталяції міфологеми місяця в художніх текстах. Значний інтерес становлять трансфігуративні метаморфози, що відбуваються з одухотвореним лунарним образом, здійснюючи трансцендентальне перетворення його на предмет. Поет оригінально інтерпретує традиційні народні уявлення про Різдво, моделює суб'єктивоване розуміння усталених звичаїв. Відсутність розділових знаків та великих літер у його текстах стимулює можливість різновекторної їх рецепції. У ліриці І. Калинця нічне світило опредмечується і водночас одухотворюється, постаючи ялинковою прикрасою, котра здатна глузувати зі сніжних зайців. Така амбівалентність тлумачення лунарного образу виникає зі смислового підтексту, що оприявнює імпліцитні асоціації автора. І. Калинець вдало поєднує макрокосмічні ритми з мікрокосмічними, описуючи одну з найважливіших функцій місяця – впливати на родючість та плодючість природи.

У поезіях Л. Талалая змальовано образ місяця-пастуха, що втілює архаїчне уявлення, поглиблене автором на семантичному та символічному рівнях. Одухотворені тіні, сні та думки імпліцитно вказують на добовий цикл; вони перечікують день і повертаються кожної ночі, співіснують із людиною, поки та спить. Умовне обмеження часових рамок від наших днів до прадавніх насправді позначає позачасовий вимір, унаслідок чого небесне світило символізує вічність.

У поезії М. Воробйова лунарний образ асоціюється з рідким металом та набуває руйнівного значення, а також позначає собою давні часи та оприявнює смислороджувальні аспекти міфологічного мислення митця. Зв'язок лунарного образу з часовим континуумом спостерігаємо і в поезіях В. Кордуна, коли ремінісценції про минуле переплітаються з сьогоденням. Всюдисущий місяць порушує усамітнення людини, заглядає їй у душу, викликає своїм світлом безсоння, але водночас слугує засобом повернення до самого себе, до дитячих років, звідки беруть початок спогади про рідну матір та уявлення про навколишній світ.

У творах поетів Київської школи помітні алюзивні зв'язки з орієнтальною філософією та міфологією, до яких належить зображення нічного світила у множині. Переплетення та взаємоперетікання різнорідних властивостей лунарного образу та міфологеми води свідчать про складну асоціативність, що перебуває на межі свідомого та підсвідомого сприйняття світу. Рецепційною зоною для творення міфологеми місяця в поетичних текстах сімдесятиників є не тільки язичницька міфологія, а й Біблія та апокрифи, звідки походить зв'язок лунарних мотивів із танатологічними, особливо в художніх інтерпретаціях оповідей про Каїна та Авеля.

Художні пошуки поетів Київської школи пов'язані з творчістю представників Нью-Йоркської групи, зокрема з лірикою Е. Андіївської, в якій кожен образ набуває нових значень та асоціацій, що майже ніколи не повторюються, оскільки потік свідомості, яким характеризується її творчість, завжди відбувається в новому руслі. Поетеса використовує позасмислові зіставлення і зв'язки у відтворенні навколишнього світу, що характеризується синтезом макро- і мікрокосмосів.

Отже, в інтерпретації міфологеми місяця поетами Київської школи та їх оточення можна констатувати переплетення язичницьких та християнських дискурсів, співвіднесення мікро- і макрокосмічних універсумів, складну асоціативність та метафоризацію, наявність підтекстових алюзій, алегорій, екзистенційні мотиви, сюрреалістичні візії, амбівалентність сенсів, масштабність мислення, герметичність поезії тощо.

Підрозділ 3.3. – «*Міфопоетика лунарних образів у ліриці вісімдесятників*» – присвячено інтерпретації міфологічних образів, схем і мотивів, пов'язаних з інсталяцією образу місяця в постмодерністській поезії та ліриці інших поетів цього періоду.

Міфо-ритуальний код прочитуємо в поетичних текстах В. Герасим'юка, коли взаємодія із астральним світилом наближує людину до небес, до Бога, сприяючи духовному осягненню світу. Місячне світло наділяється магічною силою, завдяки якій відбувається сакральна гра вітру на сопілках та флюярах. Взаємозв'язок міфологем гір та місяця підсилює екзистенційний стан ліричного героя, котрий метафорично переноситься у карпатський світ. Гори страждань імпліцитно вказують на силу духу ліричного героя, переживання якого трансцендентно переходять із мікро- в макрокосмос.

У віршах І. Римарука спостерігаємо нагромадження різноманітних ритуальних дій із застосуванням ірраціональної сили. Трансцендентні метаморфози відбуваються із нічним світилом, за допомогою якого створюється чарівне подорож-зілля. Символом вічності постає міфологема місяця у ліричних текстах, де зображено перебування на небі відразу трьох місяців, що в поезії сприймається цілком закономірно, адже на підтекстовому рівні це можна вважати матрицею буттєвих універсалій, що поєднують зародження, розвиток і продовження життя.

Осмилення категорії часу знаходимо в ліриці «бубабістів» та О. Забужко, де стверджується, що розлука з близькою людиною стирає з пам'яті неприємні моменти взаємин. Час провокує забуття, навіть наділяється здатністю гасити зорі, але ліричний герой тримає спогади на поверхні свідомості, як листя на воді. Місяць асоціюється із почуттями, ірраціональністю, а тому на підтекстовому рівні автори стверджують, що рятунок від страждань людина знаходить сама в собі. У ліриці Ю. Андруховича образ місяця увиразнює невігластво суспільства. Варто також відзначити використання прийому карнавалізації у віршах цього поета.

Отже, аналіз міфологеми місяця в поезії вісімдесятників дає підстави виокремити такі особливості їх творчості: реактуалізація традиційних вірувань та уявлень народу, реалізація міфо-ритуальних моделей, хронотопна параметризація, суб'єктивне відчуття часу, екзистенційність, ірраціональність та асоціативність мислення, філософічність, використання синестезійних образів тощо. Поети-вісімдесятники використовували художні прийоми, характерні для постмодерної літератури (інтертекстуальність, алегорія, алюзія, гротеск, карнавалізація тощо).

Висновки відображають результати дослідження відповідно до поставлених завдань.

Міфосистему літературної творчості письменника складають архетипні образи, символи, міфологічні мотиви, сюжети тощо, індивідуальна інтерпретація яких залежить від емпіричного досвіду, апріорних знань, соціальних та особистих

чинників. Міфоаналіз окремих образів у художніх творах дає змогу осмислити особливості світобачення митця, його ставлення до навколишньої дійсності, авторську позицію у трактуванні зовнішніх та внутрішніх колізій.

Дослідження міфологічних структур у системі художнього світогляду поета є ключем для розкодування глибинних смислів авторського міфомислення, що включає в себе як світові та етнонаціональні культурні досягнення, так і особливості індивідуального світосприйняття, які формуються на раціональному досвіді та об'єднують у собі реальну й уявну дійсність. Всі компоненти міфосвідомості на чуттєвому рівні найчастіше реалізуються в літературній творчості. Основою для пояснення світобудови вважаються стародавні уявлення і вірування, в яких відображаються онтологічні та аксіологічні концепти на ментально-вербальному рівні. Міфопоетичний аналіз художнього тексту дає змогу глибше зрозуміти та інтерпретувати авторське світобачення, поринути у вимір поетичних алюзій, розкодувати імпліцитний сенс словотвірних акцій поета, виявити об'єктивні та суб'єктивні причини звернення до етнокультурної інформації.

У наукових розвідках вітчизняного літературознавства проаналізовано художнє мислення окремих митців, у межах якого розглядалась і символіка лунарних образів. Однак системний і цілісний аналіз міфологеми місяця в українській поезії ХХ століття здійснюється вперше.

Міфологізм художніх текстів поетів-символістів був зумовлений чинником духовно-культурного розвитку та закоріненням у національні традиції. Водночас творча еволюція митців цього періоду проходила в напрямку реалізації індивідуально-авторської міфології. Інтерпретація лунарного образу в ліриці Х. Алчевської, М. Вороного, П. Карманського, Б. Лепкого, О. Олеся, П. Тичини, Г. Чупринки частково підпорядкована фольклорній парадигмі, зумовлює містичний, міфічний або фантастичний зміст. Міфологема місяця репрезентує особливості українського та античного світоглядного континууму, реалізується через метафоризовано-асоціативні зіставлення, персоніфікацію, алюзію, алегорію, підтекст, алітерацію тощо. Ритмомелодична організація тексту також відіграє важливу роль у творенні авторської картини світу. Для поезії символістів притаманні лірична тональність, просодичні елементи, алітерації та асонанси. Звукові образи поєднуються з візуальними, тактильними тощо, засвідчуючи синестезійне осягнення навколишньої дійсності. Вираження через астральне світило самотності ліричного героя, всеохопного суму, тужливості, задумливості, відчуження, небезпеки лежить в основі екзистенційного світовідчуття митців.

Образ місяця в поезії Х. Алчевської, М. Вороного, П. Карманського, Б. Лепкого, О. Олеся, П. Тичини, Г. Чупринки постає символом кохання, долі, вічності, смерті тощо. Взаємодія астральної тріади, оприявлена в текстах поетів-символістів, вказує на боротьбу небесних світил, на перемогу світла над темрявою, відображає закони буття і Космосу, світову гармонію, а також психологічний стан ліричного персонажа. Вони звертали увагу також магічну функцію нічного світила, використання його в заклинаннях та ворожіннях, покровительстві духам та привидам. Через міфологему місяця митці реалізували християнські вірування, есхатологічне та космічне світовідчуття. За допомогою астрального образу поети висловили свою реакцію на буремні події початку ХХ століття.

Відтак міфологема місяця набуває онтологічного та аксіологічного значення в ліриці символістів. В інтерпретації лунарного образу проявилася світоглядно-естетична концепція кларнетизму П. Тичини, що відзначається віталістичними мотивами, синтезом астральних явищ і музики, психолого-почуттєвими, пейзажно-образними аспектами, поєднанням реального та ірреального сприйняття навколишньої дійсності, символізацією, містифікацією, філософічністю тощо.

Функціонування різних стильових течій модернізму у 20-40-х роках ХХ ст. зумовило різноплановість прочитання та інтерпретації поетичних текстів цього періоду. Міфопоетичне мислення М. Зерова, М. Рильського, М. Драй-Хмари, П. Филиповича, Юрія Клена у трактуванні образу нічного світила засвідчує їх глибоку обізнаність зі світовою та національною культурою. Інтертекстуальність, підтекст, позалітературні деталі, поліваріантні асоціації, алюзія та алегорія, використані в художніх текстах неокласиків, потребують наскрізного прочитання їх поезії для розкодування імпліцитних смислів. Міфологема місяця під пером неокласиків набуває символіки внутрішньої, природної та космічної гармонії.

Міфопоетичний аналіз лунарного образу в ліриці Б.-І. Антонича, М. Йогансена, Є. Маланюка, В. Поліщука, В. Свідзинського, В. Сосюри засвідчує різнорідність творчих та світоглядних позицій цих митців. Спільними мотивами в потрактуванні міфологеми місяця можна назвати екзистенційні, що полягають у відображенні самотності, суму, болю, страждання, втрати життєвих сил тощо. Синтез мікро- і макрокосмосу, нівелювання межі між земним та небесним просторами, апелювання до античних міфологічних схем, персоніфікація астральних образів, відображення праслов'янських уявлень та вірувань активно використовувалися поетами аналізованого періоду. Водночас здійснюється індивідуально-авторське трактування нічного світила. Спостерігаємо тенденцію до відображення міфологеми місяця у вигляді предмета, почасти відбувається трансцендентний перехід астрального світила в чуттєвий образ, проявляється синестезійне осягнення світу, вираження часо-просторового континууму, космічної ієрархії, природних ритмів тощо. Доба «розстріляного відродження» внаслідок суспільних та соціальних змін характеризується бурхливим розвитком науки, експериментуванням, а тому в інтерпретації нічного світила прослідковуємо стихійний ліризм, філософське узагальнення, апеляція до європейських культурних традицій, оновлення структури художнього мислення.

Празька школа поетів, які розвивали традиції українського модернізму, стала ніби з'єднувальною ланкою між «розстріляним відродженням» і шістдесятництвом, Лунарні образи в інтерпретації Є. Маланюка, Ю. Дарагана, О. Лятуринської, О. Теліги, О. Ольжича позначені етнонаціональною символікою, екзистенційною спрямованістю, ностальгійним сумом, почуттям палкої любові до Батьківщини, синестезійним осягненням світу тощо. «Пражани» актуалізували національні архетипи «місяця-князя» та «козацького сонця», зберегли і збагатили інтелектуальний струмінь в українській поезії.

Міфотворчість поетів-шістдесятників у рецепції лунарного образу реалізується відповідно до засад праслов'янської та світової міфології, філософії, соціальних позицій та особистого світоглядного континууму. Етноментальні засади українського народу знайшли своє оригінальне вираження в інтерпретації

міфологеми місяця в ліриці М. Вінграновського, І. Драча, Ліни Костенко, Б. Олійника, В. Симоненка та В. Стуса. Синтез віталістичних та екзистенційних мотивів, християнських та язичницьких вірувань, сприйняття лунарного образу в подібності людини або навпаки – у вигляді предмета побуту, вираження особистих почуттів, відображення циклів природи та космосу, синестезійне осягнення світу, нівелювання межі горизонтального та вертикального просторів, космічність мислення, гармонія особистого та астрального просторів тощо лежать в основі міфологічного осягнення образу нічного світила. Міфологема місяця в ліриці шістдесятників набуває магічного та сакрального значення, відображає світопорядок, вказує на плин життя та перехід від земного до потойбічного світу, символізує вічність, людську пам'ять, рідний край, кохання, страждання, смерть тощо. Космічні візії М. Вінграновського, І. Драча, Л. Костенко, Б. Олійника, В. Симоненка та В. Стуса виходять за рамки звичайного бачення лунарного образу, що постає в межах ірреального та трансцендентного простору.

Специфіка міфотворення шістдесятників у рецепції образу нічного світила полягає в неординарному його тлумаченні. Водночас інтерпретація міфологеми місяця в поетичних текстах В. Голобородька, В. Кордуна, В. Рубана, М. Саченка, В. Іллі, П. Мовчана та ін. засвідчує синкретизм та космічність мислення митців, поєднання язичницьких і християнських континуумів, амбівалентність тлумачення, виявлення сюрреалістичних тенденцій, герметичність поезії тощо. Представники Київської школи поезії в об'єктивації лунарного образу використовували танатологічні та екзистенційні мотиви, оприявнювали есхатологічний світогляд, відображали ірраціональну сферу буття, вільну асоціативність, складну метафорику. Міфологема місяця в ліриці покоління 70-х постає частиною Всесвіту і буття, набуваючи різноманітних трансформацій в уяві читача. Водночас у творах митців віднаходимо елементи колективного несвідомого, що полягають у використанні окремих образів відповідно до прадавнього світобачення, що піддаються розкодуванню лише на підтекстовому рівні.

Міфоаналіз лунарного образу в поетичних текстах Е. Андіївської доводить, що її творчість відзначається сюрреалістичними рисами, неординарним трактуванням навколишньої дійсності, зануренням у підсвідомість, алогічністю, ірраціональністю, надметафоричністю, калейдоскопічністю синестезійних вражень, несподіваними порівняннями, вільною асоціативністю тощо. Лірика І. Калинця в реалізації міфологеми місяця відзначається нетиповим, унікальним мисленням, кидаючи виклик існуючим традиціям, асоціаціям тощо.

Незвичайне сприйняття астрального образу, індивідуальне трактування навколишньої реальності поетами-шістдесятниками та їх оточенням було викликане потребами тогочасної культури, обмеженої політичним режимом СРСР. Нетрадиційне бачення світу в інтерпретації міфологеми місяця дозволило українцям поглянути по-іншому на соціальну дійсність та умови, нав'язані їм політичним режимом, у ситуації, коли індивідуальність людини та її творчий потенціал пригнічувалися.

Заперечення естетики соцреалізму в літературі 80-х років ХХ століття, відхід від ідеологічного тиску спричинили оновлення та реконструкцію традиційного українського світогляду в поетичних текстах Ю. Андруховича, В. Герасим'юка,

Оксани Забужко, О. Ірванця, В. Неборака, І. Римарука та ін. Розвиток постмодернізму зумовив переосмислення ідейно-художніх принципів, вивільнення національної свідомості та культури. Аналіз міфологеми місяця в ліриці вісімдесятників засвідчує використання міфо-ритуальних форм, світоглядних засад антеїзму, екзистенційних мотивів, реінтерпретацію міфологічних кодів, інтертекстуальність, філософічність, протистояння тоталітарному режимові, ірраціональність та космічність мислення, глибоку метафоризацію, карнавалізацію, театралізацію, алегоричність, звернення до бурлеску, гротеску, алюзій тощо. Реалізація лунарного образу в поетичних текстах покоління 80-х характеризується зміщенням хронотопу, суб'єктивним відчуттям часу, ірраціональним сприйняттям світу, візуальними ефектами, проекцією буття на космічний простір, прагненням свободи творчості та ін.

Таким чином, системний аналіз міфологеми місяця в українській поезії ХХ століття дає змогу розшифрувати міфологічні коди художніх текстів, з'ясувати особливості індивідуального світобачення митців та простежити вплив історичних змін в Україні на літературну творчість.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях

1. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезіях Яра Славутича. *Науковий журнал «Філологічні трактати»*. Т.5, №1. Суми : СумДУ, 2013. С. 16-20 (0,43 др.арк).
2. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезіях Богдана Лепкого й Олександра Олеся. *Науковий вісник Миколаївського держ. ун-ту імені В.О. Сухомлинського: зб. наук. праць / за ред. В.Д. Будака, М.І. Майстренко*. Випуск 4.12 (96). Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. С.240-246 (0,7 др.арк).
3. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезіях Дмитра Павличка та Марійки Підгірянки. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки: [зб. наук. ст.] Вип. III. Гол. ред. В.А. Зарва*. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2014. С.331-338 (0,53 др.арк).
4. Цепкало Т. Інтерпретація міфологеми місяця у поезії Володимира Сосюри. *Південний архів. Філологічні науки : Збірник наукових праць. Випуск LX*. Херсон : ХДУ, 2014. С. 83-91 (0,94 др.арк).
5. Цепкало Т. Міфо-фольклорна своєрідність архетипного образу місяця в поезії А. Малишка та В. Симоненка. *Література та культура Полісся. Вип.77. Серія «Філологічні науки». № 3; відп. ред. і упоряд. Г.В. Самойленко*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. С. 74-80 (0,35 др.арк).
6. Цепкало Т. Символіка образу місяця в поезії Івана Драча. *Наукові записки. Випуск 148. Серія: Філологічні науки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. С. 176-183 (0,49 др.арк).
7. Цепкало Т. Естетико-філософські концепції міфопоетики: історичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : зб. наук. праць / за ред. О. Філатової. № 2 (18) листопад 2016*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 253-259 (0,7 др.арк).

8. Цепкало Т. Міфопоетика лунарного образу в поезії Емми Андіївської. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія: збірник наукових праць. Вип. 2 (36)*. Ужгород : [б.в.], 2016. С. 284-288 (0,46 др.арк).

9. Цепкало Т. Міфологічна символіка образу місяця в поезіях Христі Алчевської та Грицька Чупринки. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Вип. 264. Т. 276. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 116-120 (0,47 др.арк).

10. Цепкало Т. Міфологема місяця у творчості М. Йогансена та К. Гамсуна. *Філологічні науки : Збірник наук. праць Полтавського нац. педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Вип. 24*. Полтава, 2016. С. 51-58 (0,6 др.арк).

11. Цепкало Т. Питання міфотворчості в рецепції літературознавчої науки. *Наукові праці: науковий журнал. Вип. 283. Т. 295. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2017. С. 107-111 (0,58 др.арк).

Стаття у виданні, що входить до Міжнародної наукометричної бази Scopus

12. Tsepkało T. Lunar Imagery and Traditional Mythology in I. Kalynets'. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2016. Vol. VIII, № 3. P. 232-241. URL :http://rupkatha.com/V8/n3/24_I_Kalynets_Poetry.pdf (0,42 др.арк).

Статті у періодичних іноземних виданнях

13. Tsepkało T. Mithologeme of the moon in the poetry by Boris Oliynyk. *European Applied Sciences is an international, German/ English/Russian language, peer-reviewed journal and is published monthly*. 2014. № 12 (December). P. 92-93 (0,25 др.арк).

14. Tsepkało T. Mythological symbols of image of the moon in the poetry by Lina Kostenko. *European Journal of Literature and Linguistics : Scientific journal. №3*. Vienna : «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2017. P. 73-76 (0,33 др.арк).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

15. Цепкало Т. Міфологема луны в поезіях В. Стуса и Н. Винграновского. *Приоритетные научные направления: от теории к практике: сб. материалов IV Междунар. научно-практ. конференции / Под. общ. ред. С.С. Чернова*. Новосибирск : ООО агенство «СИБПРИНТ», 2013. С. 87-93 (0,35 др.арк).

16. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезії Б.-І. Антонича. *Сборник научных трудов SWorld. Выпуск 2. Том 26*. Одесса : КУПРИЕНКО, 2013. С. 42-47 (0,33 др.арк).

17. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезіях Валер'яна Поліщука. *Духовність українства XXI століття: збірник матеріалів XIII всеукраїнської науково-практичної конференції (23 квітня 2013р.)*; Ред. кол. : В.П. Петков, Т.Т. Дмитренко, О.В. Кравченко, Є.Ю. Соболев, В.А. Ігнат'єв. Кіровоград : Видавничий центр КІРоЛ, 2013. С. 38-42 (0,25 др.арк).

18. Цепкало Т. Архетипний образ місяця в поезіях П. Карманського та В. Свідзинського. *Літературний процес: мова мистецтв і мистецтво мови : матер. V щоріч. Міжнарод. конф., 4-5 квіт. 2014р., м.Київ; редкол.:*

О.Є. Бондарева, О.В. Єременко, І.Р. Буніятова, С.О. Євтушенко та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 263-272 (0,58 др.арк).

19. Цепкало Т. Символіка образу місяця в поезії неокласиків. *Україна в етнокультурному вимірі століть. До 175-річчя з дня народження видатного українського етнографа Павла Чубинського. Зб. наук. праць. Відповідальний редактор П.М. Чернега.* Київ : Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 378-385 (0,46 др.арк).

20. Цепкало Т. Міфо-фольклорне трактування образу місяця в поезії Христини Алчевської. *Міфосвіт української поезії: тенеза прочитання: [матеріали Всеукраїнської наук. конференції (Херсон, 17 грудня 2015 р.) / ред. А.В. Демченко та ін.]*. Херсон : ХДУ, 2016. С. 56-58 (0,12 др.арк).

21. Цепкало Т. Часопросторовий континуум міфологеми місяця в поезії Івана Драча. *Художні модуси хронотопу в культурно-мистецькому дискурсі : збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (26-27 травня 2016 р.) / ред.-упоряд. Н.Ю. Акулова.* Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. С. 228-230 (0,17 др.арк).

22. Цепкало Т. Інтерпретація символу місяця в ліриці Павла Тичини. *Поетика художнього тексту: [матеріали Всеукр. наук. конференції (Херсон, 20 травня 2016 р.) / ред. А.В. Демченко та ін.]*. Херсон : ХДУ, 2016. С. 80-82 (0,12 др.арк).

23. Цепкало Т. Міфосемантика астральних образів у поетичних текстах Леоніда Талалая. *Поетика художнього тексту: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 100-річчю Херсонського державного університету (Херсон, 19 травня 2017 р.), редактори-упор. Л. Бондаренко, І. Немченко.* Херсон : Айлант, 2017. С. 62-64 (0,12 др.арк).

24. Цепкало Т. Інтерпретація міфологеми місяця в поезії В. Голобородька. *Щорічний наук. збірник Сьомої міжнар. науково-практ. Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ». Серія «Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики». Випуск 2016; під редакцією Олени Новікової, Ульріха Шваєра, Петера Гількеса.* Мюнхен : Видавництво «Verlag readbox unipress Open Publishing LMU», 2017. С. 575-583 (0,5 др.арк).

25. Цепкало Т.О. Міфологічна символіка образу місяця в поезії В. Кордуна. *Комунікативний дискурс у полікультурному просторі : матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 р.)*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. С. 99-100 (0,16 др.арк).

АНОТАЦІЇ

Цепкало Т. О. Міфологема місяця в українській поезії ХХ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – Українська література. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2018.

У дисертації вперше здійснено системний аналіз міфологеми місяця в українській ліриці ХХ століття. Інтерпретація астрального образу в поетичних текстах подається відповідно до народного світобачення та надбань світової культури. Досліджується міфо-фольклорна своєрідність архетипного образу місяця

в поезії українських символістів. Художня трансформація астрального символу у світоглядному просторі неокласиків вивчається у нерозривному зв'язку з античною, праслов'янською та біблійною міфологією. Подається міфопоетичний аналіз ліричних творів періоду «розстріляного відродження» та 40-х років минулого століття, митців Празької школи. Встановлюється зв'язок художнього мислення шістдесятників із праслов'янською та світовою міфологією. Розглядаються міфопоетичні витoki творчості представників Київської школи поезії, розкривається сутність авторського світотворення на основі міфоаналізу, робиться спроба порівняти специфіку міфомислення митців. Детально аналізується міфосемантика лунарного образу в поезії покоління 80-х років ХХ століття. Звертається увага на індивідуально-авторське трактування міфологеми місяця як засобу творення художньої картини світу. Розглянуто та проаналізовано теоретичні й прикладні студії міфу, встановлено його роль у процесі міфотворчості.

Ключові слова: міф, міфологізм, міфопоетика, авторська міфотворчість, світогляд, художня картина світу, архетипний образ, міфологема, символ, образ місяця, українська поезія.

Цепкало Т.А. Мифологема луны в украинской поэзии ХХ столетия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2018.

В диссертации впервые осуществлен системный анализ мифологеми луны в украинской лирике ХХ века. Интерпретация астрального образа в поэтических текстах подается в соответствии с народным мировоззрением и достижениями мировой культуры. Исследуется мифо-фольклорное своеобразие архетипного образа луны в поэзии украинских символистов. Художественная трансформация астрального символа в мировоззренческом пространстве неоклассиков изучается в неразрывной связи с античной, праславянской и библейской мифологией. Подается мифопоэтический анализ лирических произведений периода 20-40-х годов прошлого века, поэтов Празькой школы. Устанавливается связь художественного мышления шестидесятников с праславянской и мировой мифологией. Рассматриваются мифопоэтические истоки творчества представителей Киевской школы поэзии, раскрывается сущность авторского мироздания на основе мифоанализа, делается попытка сравнить специфику мифомышления авторов. Подробно анализируется мифосемантика лунарного образа в поэзии поколения 80-х годов ХХ века. Обращается внимание на индивидуально-авторскую трактовку мифологеми луны как средства создания художественной картины мира. Рассмотрены и проанализированы теоретические и прикладные студии мифа, установлена его роль в процессе мифотворчества.

Ключевые слова: миф, мифологізм, мифопоетика, авторское мифотворчество, мировоззрение, художественная картина мира, архетипный образ, мифологема, символ, образ луны, украинская поэзия.

Tsepkalo, T.O. Mythologeme of the Moon in Ukrainian Poetry of the Twentieth Century. – Manuscript.

The dissertation for a candidate degree in philology in specialty 10.01.01 – Ukrainian literature. – Kyiv Borys Grinchenko University. – Kyiv, 2018.

This thesis provides a systematic analysis of the mythologeme of the Moon in the Ukrainian poetry of the twentieth century. The astral image in the said poetic writings is interpreted in accordance with both the popular worldview and archaic genomes of mankind.

The theoretical and applied study of the myth have been considered and analyzed, and its role in the process of myth creation has been established. The attention is also paid to the peculiarities of the myth-poetics of the artistic work, which combines figurative and emotional thinking, subconscious common cultural genomes, author's world views, mythological schemes, structures, symbols, means of poetic speech, etc. Mythologeme is interpreted as the smallest unit of myth, which expresses the partial meaning of the archetype and carries the reflection of mythological imaginations and ancient beliefs.

The thesis investigates the mythical and folklore peculiarity of the Moon's archetypal image in the poetry of Ukrainian Symbolists, analyzes the folklore elements and individual author views of the world dispensation in the objectification of the lunar image in the lyrics of Ukrainian Symbolists.

The artistic transformation of the astral symbol in the worldview of the neoclassics is studied inextricably linked with the ancient, Proto-Slavic and biblical mythologies. The interpretation of the Moon's mythologeme in the poetry of neoclassic is represented indirectly through the decoding of symbolic subtexts in the context of the mythological tradition.

Considering the poetic texts of the 20-40's of the 20th century, their heterogeneity resulting from the various stylistic trends of modernism at that time is emphasized. Lyrical works of B.-I. Antonych, M. Yohansen, V. Polischuk, V. Svidzinsky, V. Sosyura and poets of the Prague school are analyzed from the mythopoetics' perspective. This work demonstrates diversity of interpretations of the Moon's mythologeme, ideological orientations and creative manner of artists.

The thesis also studies the implementation of the lunar image in the lyrical works of the 'Sixties'. It establishes the connection between the artistic thinking of 'Sixties' and both the Proto-Slavic and world mythology.

Special consideration is given to the mythopoetic sources of creativity of representatives of the Kyiv school of poetry; the essence of author's world creation on the basis of myth analysis is revealed and an attempt is made to compare the specifics of artists' myth-thinking.

This work provides a detailed analysis of the lunar image's myth semantics in the poetry of the 1980's. It considers features of the creative approach of Yu. Andrukhovych, V. Gerasymiuk, Oksana Zabuzhko, O. Irvanets, V. Neborak, I. Rymaruk, T. Fedyuk. Attention is drawn to the rethinking of ancient beliefs, concepts, rites and rituals in the poetry of the 'Eighties'.

Keywords: myth, mythology, mythopoetics, author's myth-making, worldview, artistic picture of the world, archetypal image, mythologeme, symbol, image of the moon, Ukrainian poetry.